

Максим Геннадійович Колодяжний

Відділ кримінологічних досліджень
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
Харків, Україна

ПОНЯТТЯ КОМПЛЕКСНОСТІ У КРИМІНОЛОГІЇ: ВІД КЛАСИЧНОГО ТРАКТУВАННЯ – ДО СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ

Анотація. У статті з урахуванням результатів поглибленого теоретичного та емпіричного дослідження конкретизується сутність комплексності у галузі кримінології. Ця проблема заслуговує на увагу з урахуванням обмеженого розуміння змісту комплексності як у правовій, так й у кримінологічній науці. Метою дослідження є визначення сутності комплексності у кримінології та обґрунтування необхідності розширення гносеологічних горизонтів проблеми комплексності на підставі її зовнішньо- та внутрішньосистемних проявів. Отримані результати ґрунтуються на методології діалектичного методу наукового пізнання, загальнонауковій методології системного підходу, а також результатах емпіричного дослідження цієї проблематики. Авторський погляд на анонсовані питання сформований завдяки теорії складних (комплексних) систем. Надано тлумачення слів «комплекс» та «комплексний». Розширення гносеологічних кордонів комплексності та комплексного підходу стало можливим завдяки уточненню структури спеціального системного утворення у виді кримінологічної системи України. Вона складається із кількох комплексів (рівнів): кримінологічної доктрини, кримінологічного законодавства, кримінологічної політики, кримінологічного світогляду, кримінології як навчальної дисципліни, кримінологічної діяльності. Виділено істотні ознаки комплексності, якими є багатоелементність, когерентність та мета комплексу. Пролієстровано як представлені ознаки проявляються на всіх комплексах кримінологічної системи. З урахуванням низки властивостей комплексності сформульовано її поняття. Обстоюється позиція, відповідно до якої комплексність має розумітись як у її зовнішньосистемному, так і, головним чином, у внутрішньосистемному змісті. Зовнішнє вираження комплексності проявляється в міжсистемних зв'язках кримінологічної системи з іншими науками кримінально-правового циклу. Внутрішній прояв комплексності відбувається в повноті та наповненні окремих комплексів, що утворюють кримінологічну систему. Акцентується увага на тому, що класичний погляд на комплексність щодо її виключно міждисциплінарного характеру не сприяє динамічному розвитку кримінологічного знання та практиці запобігання явищу кримінальної протиправності. Виділено вектор подальших наукових розвідок у пізнанні проблеми комплексності в галузі кримінологічної науки.

Ключові слова: комплексність; комплексний підхід; системність; системний підхід; кримінологічна система; злочинність.

Maxim G. Kolodyazhny

Department of Criminological Research
Academician Stashis Scientific Research Institute
for the Study of Crime Problems
of National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

THE CONCEPT OF COMPLEXITY IN CRIMINOLOGY: FROM CLASSICAL INTERPRETATION TO CONTEMPORARY UNDERSTANDING

Abstract. *The article, taking into account the results of in-depth theoretical and empirical research, specifies the essence of complexity in the field of criminology. This issue deserves attention given the limited understanding of the concept of complexity in both legal and criminological science. The aim of the study is to determine the essence of complexity in criminology and to substantiate the necessity of expanding the epistemological horizons of this issue based on its external and internal systemic manifestations. The obtained results are based on the methodology of the dialectical method of scientific cognition, general scientific methodology of the systems approach, as well as the results of empirical research on this topic. The author's perspective on the presented issues is formed through the theory of complex systems. Definitions of the terms «complex» and «complexity» are provided. The expansion of the epistemological boundaries of complexity and the complex approach became possible through the clarification of the structure of a special systemic formation in the form of the criminological system of Ukraine. It consists of several complexes (levels): criminological doctrine, criminological legislation, criminological policy, criminological worldview, criminology as an academic discipline, and criminological practice. Significant features of complexity – multi-element composition, coherence, and purpose of the complex – are highlighted. The article illustrates how these features manifest across all complexes of the criminological system. Considering several properties of complexity, its conceptual definition is formulated. It is argued that complexity should be understood both in its external-systemic and, primarily, internal-systemic sense. The external manifestation of complexity is observed in the intersystemic connections of the criminological system with other sciences of the criminal-legal cycle. The internal manifestation occurs in the completeness and content of the individual complexes that form the criminological system. Attention is drawn to the fact that the classical view of complexity, regarding its exclusively interdisciplinary nature, does not contribute to the dynamic development of criminological knowledge and the practice of preventing criminal offenses. The vector for further scientific exploration of the problem of complexity in criminology is outlined.*

Keywords: *complexity; complex approach; systemness; systems approach; criminological system; crime.*

ВСТУП

Онтологічна багатовимірність сучасного світу, різноманіття біосфери, складність людського життя, відмінне сприйняття людьми одних і тих самих соціальних по-

дій, багатовекторність соціальної практики, у тому числі діяльності щодо запобігання явищу кримінальної протиправності, вказують на своєрідну соціальну калейдоскопічність нашого буття. Усе перелічене характеризує комплексну природу світу й життєдіяльності людей. У науці комплексність може проявлятися, окрім іншого, у різному трактуванні наукових положень, не схожому інтерпретуванні певних наукових ідей, теорій чи концепцій. У цьому слід бачити унікальність наукової та соціальної системи та її повноту, адже комплексність лише сприяє розвитку останньої та загалом людського життя.

На теперішній час провідними вченими світу, які представляють різні галузі наукового знання, проблема комплексності розглядається переважно крізь призму теорії складних систем. Її нерідко називають навіть наукою про складні системи (*complex systems science*) або наукою про складність (*complexity science*). Цей напрям наукових пошуків визнаний сучасним науковим мейнстрімом у розвинених країнах світу [1], який лише починає системно досліджуватися в Україні. Недарма найвідоміший фізик сучасності, яким був і залишається С. Хокінг, зазначав, що ХХІ ст. буде періодом складності [2].

Через зосередження багатьма дослідниками світового масштабу на наукових проблемах організованої та неорганізованої складності, вивченні різних аспектів комплексних (складних) систем, до яких належить, наприклад, кримінологічна система України та система явища кримінальної протиправності (злочинності), були створені спеціалізовані наукові установи. Однією із таких є Інститут Санта-Фе (*Santa Fe Institute*), що дислокується в штаті Нью-Мексико (США). Він був заснований ще в 1984 році. Ця установа займається міждисциплінарними дослідженнями фундаментальних властивостей складних фізичних, математичних, біологічних і соціальних систем. Інститут консультують видатні вчені, включаючи кілька лауреатів Нобелівської премії, які представляють понад 80 провідних університетів світу більше, ніж із 20 країн [3]. На сьогодні президентом цього Інституту є Д. Кракауер, теоретик у галузі еволюції [4]. Крім цього, окремими проблемами соціальної складності й комплексності опікується Інститут складних систем Нової Англії (*NECSI*). Останній тісно співпрацює в указаній сфері з дослідниками Массачусетського технологічного інституту, Гарвардського і Брандейського університетів [5].

У кримінологічній науці, як відомо, поняття комплексності сприймається переважно в його міждисциплінарному (міжгалузевому) значенні. Тобто коли певна наукова проблема досліджується одночасно всіма науками кримінально-правового циклу (і не тільки). При цьому врахування тієї обставини, що злочинність за своєю природою є відкритою [6] і частково організованою соціальною системою, вимагає розгляд проблеми комплексності в кримінологічній науці, по-перше, із застосуванням системного підходу, а, по-друге, з урахуванням не лише зовнішньосистемних, а й, головним чином, внутрішньосистемних зв'язків кримінологічної системи України. Це істотним чином розширює гносеологічні кор-

дони розуміння поняття комплексності, які аж ніяк не вписуються в його класичну парадигму щодо виключно міждисциплінарного характеру відповідних наукових розвідок. Тому актуальність цього дослідження зумовлюється фрагментарним пізнанням сутності комплексності, що результує обмежене застосування цієї системної вимоги в кримінологічній теорії та практиці.

Теза про недостатню дослідженість проблеми комплексності доводиться результатами здійсненого авторського емпіричного її зрізу. Зокрема, переважна більшість (85,2%) опитаних експертів у виді провідних учених України у галузі наук кримінально-правового циклу наголосили, що ступінь пізнання проблеми комплексності (комплексного підходу) у кримінології на теперішній час є низьким (проблема майже не досліджена) або посереднім (фрагментарна розробленість).

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Результати дослідження ґрунтуються на поєднанні теоретичного й емпіричного рівнів наукового пізнання. Основою для розширення теоретичного уявлення про комплексність є діалектичний метод. Він дозволяє вивчати сутнісні та функціональні аспекти цієї проблематики. Вагомого значення для вивчення зазначених питань набувають такі діалектичні принципи, як: багатосторонність (універсальність комплексності та її інтеграційна спрямованість), сходження від одиничного до загального і навпаки (прояв комплексності в перебігу запобігання окремим правопорушенням та всій злочинності), сходження від абстрактного до конкретного (співвідношення системи та комплексу, системності та комплексності, системного й комплексного підходів), єдність теорії та практики (вираження комплексності в повноті кримінологічної доктрини та кримінологічної діяльності як комплексів кримінологічної системи). Діалектичний закон переходу кількісних змін у якісні дозволяє розкрити евристичний потенціал комплексного підходу, а також розкрити його зміст, охарактеризувати ступінь складності певного комплексу. Крім цього, сутність комплексності розкривається, окрім іншого, за допомогою низки категорій діалектики: якість і кількість (розкривають зміст комплексності); одиничне, особливе та загальне (застосування комплексності на різних рівнях суспільних відносин); частина і ціле (системний прояв комплексності); простір і час (параметри кримінологічної системи, де розкривається теоретико-прикладний характер комплексності); розвиток й взаємодія (зовнішньосистемний прояв комплексності, особливо в контексті взаємовпливу наук кримінально-правового циклу одна на одну).

Загальнонауковим методом для поглиблення анонсованої проблематики в галузі кримінології є системний підхід. З його допомогою розкрито сутність комплексності та її кількісно-якісні параметри за всіма складовими кримінологічної системи. Крім цього, системний метод дозволив розглянути прояв комплексності в її зовнішньо- та внутрішньосистемному змісті.

Для обґрунтування авторських гіпотез щодо сутності, внутрішніх та зовнішніх проявів комплексності в кримінологічній науці було використано метод експерт-

них оцінок. Він застосований під час змішаного опитування за спеціально розробленою Google-формою та паперовою анкетною 27 провідних українських учених у галузі наук кримінально-правового циклу протягом травня-червня 2025 року. Експерти представляють різні регіональні наукові осередки нашої держави: Харків, Київ, Одеса, Львів, Дніпро, Івано-Франківськ, Ужгород та ін.

Метою статті є визначення сутності комплексності в кримінології й обґрунтування необхідності розширення гносеологічних горизонтів проблеми комплексності на підставі її зовнішньо- та внутрішньосистемних проявів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання низки наукових завдань: конкретизація тлумачення слова «комплексність»; виділення істотних ознак комплексності; розробка її поняття; наведення відмінних інтерпретацій комплексності в кримінології; уточнення значення комплексності для кримінологічної теорії та практики.

У тлумачному словнику української мови комплекс інтерпретується так: 1. Сукупність предметів, пристроїв, програм, явищ, дій, властивостей, що становлять одне ціле. 2. Сукупність апаратів, машин і т. ін., які діють в єдиній системі. 3. Декілька будівель, споруд, що мають загальне призначення (архітектурний комплекс). 4. У програмуванні – програма, що складається з двох або більше комплексів, які виконують взаємопов'язані функції. Слово «комплексний» у цьому словнику визначається, як такий, що охоплює групу предметів, явищ, дій, властивостей; який становить комплекс чого-небудь [7, с. 561].

В інших енциклопедичних, зокрема психологічних, виданнях поняття «комплекс» (лат. *complexus* – зв'язок, поєднання) розуміється більш глибоко: поєднання окремих психічних явищ у цілісну структуру, яка має нові специфічні властивості, відмінні від суми властивостей компонентів [8, с. 171]. В економічній енциклопедії при розумінні комплексності акцентується увага вже на інших її властивостях – системність, взаємопов'язаність, повнота аналізу подій, явищ, а також планування, прогнозування, управління суб'єктами й об'єктом підприємницької діяльності [9].

Виходячи із цього цілком докладного опису тлумачення слів «комплекс» та «комплексний», можна сформулювати чотири основних позиції щодо розуміння комплексності:

- 1) її інтерпретація здійснюється крізь призму певної системи;
- 2) тлумачення цих слів є подвійним. Адже, з одного боку, воно вказує на системну цілісність, яку утворює сукупність її частин із типовим призначенням (внутрішнє вираження комплексності). З другого боку, слово «комплекс» виражає сукупність різнохарактерних складових, об'єднаних на підставі наявності певного фактору, що зумовлює їх взаємодію (зовнішнє вираження комплексності);
- 3) комплексність сигналізує про емерджентну властивість взаємодії частин у межах певної системи;

4) комплексність виражає повноту певного системного об'єкту, а також відбиває її значення в управлінні відповідними об'єктами та суб'єктами певної, у тому числі кримінологічної, діяльності.

Тобто етимологічний зріз проблеми комплексності не лише конкретизує, а й розширює гносеологічні кордони її пізнання.

Розробка того чи іншого поняття не уявляється можливою без виділення його істотних ознак (суттєвих властивостей) [10, с. 623]. У дослідженні пропонується застосувати науковий підхід атрибутивного визначення поняття через рід і видову відмінність, в якому видовою відмінністю слугуватимуть якості та властивості поняття, що вивчається [11, с. 70]. У цьому зв'язку М. Панов уточнює, що загальні (родові) поняття (категорії) дозволяють розглядати й пізнавати явища з позиції загального, видові ж (конкретні) поняття – з погляду окремого (особливого). При цьому між видовими й родовими поняттями існують відносини не тільки координації, а й субординації, тобто перші підкорені останнім [12].

У світлі вищевикладеного родовим поняттям є система, зокрема кримінологічна, а видовим – комплекс (рівень, шар) системи. При цьому видове поняття комплексності діалектично підкорене й відповідає більш широкому (родовому) поняттю системності. Якщо останнє виражає характер (принцип) функціонування всього системного об'єкту (утворення), то комплексність – лише окремих його рівнів, тобто комплексів. Більше того, враховуючи, що система складається із сукупності комплексів, то буде цілком справедливим твердження, що властивості комплексності поширюватимуться не лише на окремі комплекси, а й загалом на весь системний об'єкт, утворений останніми.

Іншими словами для того, щоб усвідомити природу, прояв і значення комплексності, необхідно дослідити істотні ознаки безпосередньо комплексів кримінологічної системи. Знання про комплексні властивості такого системного об'єкту є ключем до розкриття загалом сутності комплексності в кримінології.

При аналізі істотних ознак видового поняття виникає питання й щодо їх співвідношення з істотними ознаками родового поняття. У цьому випадку також простежується чітка закономірність, коли зі зменшенням обсягу поняття збільшується кількість ознак, що утворюють його зміст. Однак тут проявляється й інша закономірність: поняття менш загального рівня узагальнення повинні мати ознаки понять більш високого рівня узагальнення. У цьому й виражається методологічний аспект формування понять і понятійних рядів науки [12], у тому числі кримінологічної.

З урахуванням зазначеного для кримінологічних комплексів будуть у цілому характерними загальні властивості кримінологічної системи. Тому виникає потреба в загостренні уваги передусім на істотних ознаках, що відбивають саме видову відмінність кримінологічних комплексів. До таких пропонується віднести такі, як:

- а) багатоелементність;
- б) когерентність;
- в) мета комплексу.

Указані ознаки виражають функціонально-цілеспрямований [13, с. 9–12] системний зміст, коли для пізнання систем та їх складових ураховується їх елементний склад, зв'язок між елементами, а також мета їх функціонування.

Якщо будова кримінологічної системи України представлена комплексами кримінологічної доктрини, кримінологічного законодавства, кримінологічної політики, кримінологічного світогляду (правосвідомість та правова культура громадян), кримінології як навчальної дисципліни, кримінологічної діяльності (практика запобігання злочинності, а також її стратегування, програмування й планування), то останні включають вже набагато більшу кількість елементів. Так, комплекс кримінологічної доктрини представлений елементами теоретичних ідей і положень про злочинність (кримінальну протиправність), як явище соціальної дійсності, та її прояви; особу злочинця; причини та умови кримінальних правопорушень; їх жертв; запобігання злочинності.

Між різними елементами кримінологічної доктрини має місце когерентний зв'язок. Він указує на дуже тісну взаємодію елементів комплексу порівняно зі зв'язком (інтерацією) між окремими комплексами системи. Метою комплексу кримінологічної доктрини є забезпечення предметної цілісності, концептуальної єдності, постійного розвитку кримінологічного знання. При цьому прирощення теорії науки про злочинність має відбуватися в ідеалі синхронно, без перекосів щодо розвитку одних елементів із ігноруванням інших. У цьому й полягає баланс доктрини кримінологічної науки, який здатний забезпечити виконання кримінологією поставлених перед нею цілей. Джерелом постійного поповнення кримінологічної доктрини є результати фундаментальних і прикладних кримінологічних досліджень. Мета цього комплексу підпорядкована загальній меті кримінологічної системи й виражається у формуванні доктринальних (теоретичних) засад ефективного запобігання злочинності та її окремим проявам.

Комплекс кримінологічного законодавства утворений сукупністю законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють правові відносини у сфері запобігання як злочинності в цілому, так і щодо профілактики її окремих видів. Фактично йдеться про сотні правових джерел кримінологічного характеру. Між такими нормативно-правовими актами існує тісний когерентний взаємозв'язок і взаємовплив. Адже одночасна реалізація їх норм і положень утворює цілісність кримінологічного законодавства України. Вона є умовою результативності запобігання злочинності. Мета зазначеного комплексу полягає в створенні належного правового регулювання в сфері некарального впливу на злочинність.

Комплекс кримінологічної політики складається із сукупності політичних та інших організаційно-управлінських рішень уповноважених суб'єктів, задіяних у процесі формування стратегічних замислів та реалізації тактичних особливостей щодо найбільш оптимального з соціально-економічного, ресурсного й іншого боків запобігання злочинності кримінологічними засобами. Елементи кримінологічної політики включають: цілі, задачі, функції, принципи кримінологічної політики; суб'єктів, форми та засоби її реалізації; рівень (масштаб) такої політи-

ки (національний, місцевий, локальний) та ін. Між переліченими елементами простежується тісний взаємозв'язок (когерентність), зумовлений їх міцною внутрішньоконфлексною взаємодією. Мета цього комплексу, за словами В. Василевича, зводиться до виявлення й усунення причин і умов учинення кримінальних правопорушень, а також запобігання злочинності шляхом реалізації комплексів політико-правових, соціально-економічних, законодавчих та урядових рішень [14, с. 412].

Комплекс кримінологічного світогляду є відбиттям рівня правосвідомості та правової культури українського суспільства, окремих груп населення та, за великим рахунком, кожного громадянина України. Складність, доповнена емерджентним й нелінійним характером, зазначеного комплексу кримінологічної системи зумовлена його великим обсягом. Він залежить від специфіки світосприйняття, ступеня засвоєння правових норм і моральних устоїв, глибини криміногенної деформації кожного члена суспільства. Когерентність кримінологічного світогляду виявляється в постійному обміні енергією (інформацією) у виді правових і морально-етичних настанов людьми між собою. Мета цього комплексу – збільшення рівня правосвідомості та правової культури громадян; усунення багатьох деформацій правової свідомості; удосконалення правового виховання населення.

Комплекс кримінології як навчальної дисципліни також складається із багатьох елементів, що охоплюються її Загальною та Особливою частинами. Когерентність взаємодії цих елементів пояснюється їх виключним розглядом як невіддільної цілісності у виді сукупності пов'язаних між собою частин дисципліни кримінології. В іншому разі розрізнені компоненти останньої є не більше, ніж інформацією про окремі боки кримінології. Підготовка висококваліфікованих юристів і правників, а тим більше спеціалістів, які мають працювати в конкретному судовому чи правоохоронному органі, має передбачати засвоєння ними всього кримінологічного навчального матеріалу. Мета вказаного комплексу пов'язується із викладанням навчальної дисципліни кримінології в закладах вищої освіти юридичного профілю із залученням досвідчених науково-педагогічних кадрів та із урахуванням результатів останніх кримінологічних досліджень злочинності в Україні.

Кримінологічна діяльність є основним комплексом кримінологічної системи України. Він має враховувати досягнення й переваги інших шарів останньої. За рівнем складності й кількістю елементів, що ним охоплюються, цей комплекс заслуговує на статус окремої системи. Недарма в кримінологічній літературі він у багатьох випадках саме так і називається [15, с. 110; 16]. Комплекс кримінологічної діяльності включає такі компоненти: рівні (масштаб); принципи, форми, характер запобігання; об'єкти запобіжного впливу; суб'єкти запобігання; територіальні й часові параметри запобіжної діяльності та багато ін. При чому коли йдеться про кримінологічну діяльність, то вона може стосуватись як злочинності у цілому, так й окремих видів і груп кримінальних правопорушень. Це один із ас-

пектів складності комплексу запобігання. Когерентний характер цього рівня кримінологічної системи є очевидним, оскільки без урахування хоча б одного елементу кримінологічної діяльності неможна досягнути її високої ефективності. Справедливо зазначає В. Голіна про те, що простий «контейнерний» набір запобіжних заходів ще не є комплексом [17], оскільки такі заходи мають бути об'єднані спрямованістю на досягнення єдиної мети. Мета указанного комплексу полягає в удосконаленні діяльності державних і недержавних суб'єктів щодо запобігання злочинності, підвищенні її результативності шляхом усунення негативної дії криміногенних чинників, а також упровадження новітніх стандартів правоохоронної роботи за прикладом розвинених західних держав.

Розгляд істотних ознак комплексів кримінологічної системи України, як властивостей їх видової відмінності, фактично відбиває природу і основну інтегративну (цілісно проникаючу) характеристику самої комплексності. Вона виражається у багатоелементності, когерентних міжелементних тісних зв'язках, а також спрямованості такої внутрішньоконфлексної взаємодії на досягнення єдиної мети. Конфлексність, з одного боку, відбиває характер і спрямованість функціонування окремих комплексів, а, з другого, – є властивістю всієї кримінологічної системи, утвореної сукупністю комплексів.

У зв'язку із вищевикладеним можна запропонувати визначення поняття комплексності у широкому та вузькому значеннях. При широкому трактуванні комплексністю є істотна ознака кримінологічної системи. У вузькому розумінні *конфлексність – це інтегративна властивість кримінологічної системи, яка виражає її багатоелементну структурованість, зміст, якість, тісний зв'язок між складовими комплексів кримінологічної доктрини, законодавства, політики, світогляду, кримінології як навчальної дисципліни, кримінологічної діяльності та їх спрямованості на досягнення мети такої системи.*

Наведена інтерпретація комплексності перегукується з поглядами на соціальну систему відомого німецького соціолога Н. Лумана. Учений підкреслював, що відповідна множина елементів є комплексною, оскільки через внутрішні обмеження здатності до сполучення елементів уже не кожен елемент може бути пов'язаний із кожним іншим у будь-який момент [18, с. 46]. Тобто цей опис указує на складність взаємодії елементів системи, що зумовлює специфіку їх повноти й якості. Схожа позиція висловлюється й іншими науковцями, які указують, що комплексність тісно пов'язана із системністю, але має більш вузьке значення [19].

Конфлексність має спільні ознаки системності, однак водночас нею не є. Конфлексний підхід, тобто дослідження проблеми на комплексній основі, застосовується тоді, коли виникає необхідність проаналізувати, здійснити науковий опис, охарактеризувати повноту, розкрити зміст, уточнити якість, з'ясувати ступінь складності чи надати пояснення окремого комплексу (рівня), утвореного сукупністю певних елементів, які мають тісні взаємозв'язки й обмін енергією (інформацією) між собою. Коли йдеться про злочинність та нерепресивну модель її за-

побігання, то вирішувати цю проблему необхідно передусім у межах кримінологічної системи та на комплексних засадах.

При пізнанні проблеми комплексності у кримінологічній науці й практиці запобігання злочинності є потреба у врахуванні окремих комплексних параметрів. Зокрема, важливою вимогою комплексності є її кількісно-якісний вимір. Він фактично впливає на повноту, зміст й, зрештою, складність певного комплексу кримінологічної системи. Кількісний параметр комплексності корелює з багато-елементністю. Іншими словами, кількість та якість, як характеристики комплексності, фактично віддзеркалюють один із законів діалектики переходу кількісних змін у якісні. Тому в цьому зв'язку можна сформулювати судження, що кількісний критерій комплексності за певних умов перетвориться на його якісну властивість. Такою умовою є фрейм комплексності.

Тлумачення слова «фрейм» означає: 1. Універсальний носій інформації в електронно-обчислювальних машинах, при заповненні структури здатний описувати факт, подію, процес. 2. У мережах передачі інформації – порція інформації (кадр), яка передається каналним рівнем мережевої взаємодії [7, с. 1549]. Теорія фреймів була розроблена в 1975 році американським ученим у галузі штучного інтелекту М. Мінським. Гіпотеза цього вченого зводиться до того, що знання групуються у фрейми (модулі). Фрейм можна інтуїтивно уявити як каркас (межу), на якому розміщені знання, що описують різноманітні об'єкти, ситуації та поняття й коли людина потрапляє в нову ситуацію вона співставляє цю ситуацію з фреймами, які зберігаються в пам'яті. М. Мінський визначав фрейм як мінімальний опис певної сутності, такий, що подальше скорочення цього опису призводить до втрати цієї сутності [20; 21, с. 24]. Тобто фрейм уявляє собою не лише певну соціальну й інформаційну сутність певного об'єкту, яким може бути комплекс системи. Фрейм указує передусім на межі та кордони відповідного комплексу, зокрема кримінологічної системи України.

Звідси фрейм (межа, кордон) комплексності є ще однією важливою вимогою комплексного підходу. Вона корелює з обсягом елементів у межах окремого комплексу кримінологічної системи. У разі недостатньої кількості елементів та зв'язків між ними досягнення мети певного комплексу є ускладненим. Аналогічно можна сказати про перевантаження комплексу шляхом включення до його структури зовеликої кількості елементів. Це також може результувати неефективності та зайву ресурсну витратність подібного комплексу. Тому обсяг комплексу має, за можливості, включати оптимальну (мінімально достатню й водночас не зовелику) кількість елементів. У такому разі можна розраховувати на більш-менш ефективне функціонування певного комплексу кримінологічної системи та високі шанси досягнення ним поставленої мети.

У розвиток наукової дискусії про проблему комплексності можна навести крилатий вираз Леонардо да Вінчі: «La semplicità è l'ultima sofisticazione». З італійської мови він перекладається так: «Простота – це найвища форма витонченості». Якщо інтерпретувати цю фразу відповідно до предмету представленого

дослідження, можна сказати, що простота – це складність, доведена до досконалості. Іншими словами, комплексність не має бути занадто складною, хитромудрою, організаційно, технічно та науково заплутаною. При цьому така простота також має власні вимоги. Вони зводяться до кількісної елементної помірності й достатності, необхідних для досягнення як внутрішньоконструктивної, так й загальносистемної цілеспрямованості. Тобто, на перший погляд, прості, продумані й ефективні рішення чи організаційні підходи в певній діяльності, включаючи кримінологічну, є результатом глибокого розуміння певної наукової або соціальної проблеми, а так само складної роботи відповідних суб'єктів її здійснення.

Наступний аспект щодо вирішення представленої наукової задачі та формування більш повного уявлення про комплексність є вивчення різних її інтерпретацій ученими при здійсненні ними наукових досліджень. Розширення горизонтів застосування комплексності в сучасній науці стало результатом поширення, окрім інших, таких явищ, як мультидисциплінарність. Попри автономізацію і відносну закритість окремих галузей знання реалії сьогодення диктують інші наукові тренди, що пов'язуються з інтеграцією можливостей різних наук при дослідженні єдиних комплексних проблем. Вони стосуються не лише злочинності, а й людини, суспільства, держави тощо. Насправді саме комплексно-інтегративний характер знання, яке використовує кримінологія для вирішення своїх задач, окреслених її предметом, дозволив перетворити кримінологічну науку на сучасну наукову галузь. Остання має динамічний поступ до розвитку, розширення досліджуваних проблем і, що головне, заглиблення на міждисциплінарних засадах усередину класичних кримінологічних питань, які цікавлять учених уже не одне століття.

Класиками системного підходу зазначалось, що через складність явищ життя розкрити його глибинні підвалини неможливо лише зусиллями біологів. Тут потрібний комплексний і міждисциплінарний підхід (Блауберг І. В., Юдін Е. Г. «Становлення та сутність системного підходу», 1973) [22, с. 205]. Наочним прикладом у цьому зв'язку є кримінологія, яка вивчає складну і комплексну соціальну проблему злочинності. Для її розв'язання виникає об'єктивна необхідність залучення резервів інших галузей наукового знання (кримінального права, соціології, психології та ін.). Аналогічно неможливо пояснити генезу злочинної поведінки або зміст детермінації злочинності лише на підставі однобічного підходу, тобто із застосуванням результатів монодисциплінарних наукових розвідок.

Дослідження певної наукової проблеми в кримінології на міждисциплінарній основі, тобто на міжсистемних засадах щодо поєднання знань усіх систем окремих наук кримінально-правового блоку, є розумінням комплексного вивчення певних питань у «ширині». При цьому в науковій літературі простежується інший (некласичний, «модерний») підхід інтерпретації комплексності, коли вона проявляється при дослідженні наукових проблем за принципом «у глибину».

У працях із наукознавства зазначається, що одним із показових критеріїв інформації в науковому дослідженні, а наукове знання й є в певному сенсі інформацією, є саме комплексність. Вона визначає повноту цього знання [23, с. 118].

Вивчення певних наукових проблем із застосуванням подібної інтерпретації комплексності, що перебуває в основі комплексного підходу, здійснюється й кримінологами. Так, Б. Головкін комплексність кримінологічного дослідження корисливої насильницької злочинності виражає через його глибину й видову специфіку. Відсутність комплексності називається вказаним науковцем ознакою фрагментарності й неповноти. Більше того, комплексність віднесена до основних принципів запобігання корисливій насильницькій злочинності [24, с. 9, 240, 305]. Разом із тим цей учений комплексність відносить до міждисциплінарного характеру кримінологічних досліджень [6]. У подібній поліваріантності інтерпретування комплексності вбачається не помилковість наукових суджень, а саме подвійний (зовнішній і внутрішній) прояв комплексності.

Предметний зміст у комплексний характер дослідження «регіональної злочинності» вкладає А. Бабенко: 1) вивчення «регіональних особливостей злочинності»; 2) територіальних схожостей і відмінностей у стані, регіональній структурі розподілу, динаміці, інтенсивності, географії розповсюдженості злочинності; 3) класифікація регіонів за рівнем кримінальної ураженості територій [25, с. 64]. Тобто вчений комплексний характер пізнання цієї наукової проблеми розуміє в глибині її саме кримінологічного (внутрішньосистемного) вивчення. Схоже уявлення про комплексність пізнання можна зустріти в наукових працях інших кримінологів. Зокрема, І. Медицький комплексність розуміє як повноту й глибину кримінологічного дослідження проблеми соціальних наслідків злочинності [26, с. 10].

Наведені положення верифікуються результатами емпіричного пізнання цієї проблематики. Так, 66,7% опитаних експертів-правників на запитання «Як Ви розумієте комплексний підхід у кримінологічному дослідженні?» указали на можливість одночасного й міждисциплінарного дослідження наукової проблеми, і її всебічного вивчення в межах однієї науки. Крім цього, експертам ставилося й інше запитання: «Чи допускаєте Ви розкриття комплексності шляхом поглибленого дослідження окремих комплексів кримінологічної системи України (внутрішньосистемний прояв комплексності)». На нього ствердно відповіла така ж сама (66,7%) питома вага респондентів.

Аналіз та узагальнення багатьох наукових праць дає підстави стверджувати, що опис сутності й розкриття змісту комплексності (комплексного підходу) здійснюється за допомогою таких слів, як: повнота, глибина, ширина, всебічність, всеохопність, багатоаспектність, багатогранність, багатовимірність, міждисциплінарність, міжгалузевість та деякі ін.

Насправді подвійне (класичне й некласичне) розуміння комплексності в кримінологічній науці можна пояснити за допомогою параметрів системного підходу. Комплексність згідно із зовнішньо- та внутрішньосистемними зв'язками має, відповідно, зовнішнє й внутрішнє вираження. Найбільш зрозумілий і у певному сенсі традиційний прояв комплексного підходу є його застосування в міждисциплінарних (міжгалузевих) дослідженнях. Зазвичай це має місце при вивченні

окремої наукової проблеми одночасно як із кримінологічного, так й із кримінально-правового, кримінально-процесуального, криміналістичного, кримінально-виконавчого, соціологічного, психологічного, педагогічного та інших боків. Саме в такому ракурсі прийнято вивчати явище злочинності, особу злочинця, детермінацію злочинності й систему запобігання їй.

Інший (внутрішній) бік комплексності в перебігу пізнання певної проблеми залишається дещо завуальованим. Це можна пояснити щонайменше трьома такими обставинами: а) нерозуміння деякими дослідниками справжнього внутрішньосистемного вираження комплексності; б) розгляд наукової проблеми без чіткого дотримання системної методології та відсутності усвідомлення основних системних параметрів; в) лише фрагментарний опис соціального явища (процесу) на засадах комплексності.

Здійснити комплексне кримінологічне дослідження вказує на обрання одного або, за можливості, одразу обох таких варіантів:

- максимально повно вивчити всі кримінологічні питання в межах предмету дослідження, урахувати основні проблемні кримінологічні аспекти;
- провести дослідження на міждисциплінарній основі, тобто із застосуванням знань різних наукових галузей.

Наведена вище позиція узгоджується із думкою, висловленою в одній із небагатьох спеціальних наукових праць, безпосередньо присвяченій проблемі комплексності й комплексному підходу, хоча і виданій майже півстоліття тому. Зокрема, у роботі наголошується, що комплексність як ознака, що характеризує певний вид процесу соціального пізнання, може проявлятися не лише в міждисциплінарності, але й в інших характеристиках наукового дослідження. Комплексними можуть бути дослідження, що здійснюються в межах якоїсь однієї науки (монодослідження), а тому не лише мають право на існування, однак і необхідні такі дослідження, як «комплексне кримінологічне дослідження», «комплексне кримінально-правове дослідження» і т.д. («Комплексне вивчення системи впливу на злочинність (методологічні та теоретичні основи)», 1978) [27].

Міждисциплінарний комплексний підхід наукової діяльності менш поширений на практиці. Це пояснюється кадровою, організаційною й ресурсною витратністю подібних наукових досліджень, що передбачає залучення вчених не лише із різних галузей знання, а у більшості випадків із різних наукових установ та закладів вищої освіти, а іноді навіть із інших країн. Тому й не дивно, що в реальній науковій діяльності найбільш поширеним варіантом застосування комплексного підходу в перебігу наукових розвідок є проведення всебічного вивчення питань, що охоплюються виключно предметом кримінологічної науки.

Подвійне трактування комплексності як міждисциплінарного дослідження певної наукової проблеми і як глибини й повноти пізнання окремих аспектів останньої жодним чином не тягне суперечливості чи конкуренцію подібних інтерпретацій комплексності. У такому підході слід бачити універсальний характер комплексності, різноманітність її трактування для більш широкого застосування

цієї інтегративної системної властивості в науці загалом, й кримінології зокрема. Підтримуючи можливість описаного подвійного розуміння комплексності, все ж таки другий (сучасний) варіант вважається більш доцільним як з огляду на частоту його застосування в кримінологічних дослідженнях, так і з точки зору його наукової продуктивності. Адже міждисциплінарне (класичне, традиційне) розуміння комплексності може розмити дослідницьку стратегію, неусвідомлено підмінити дослідження основних питань вивченням другорядних аспектів, перевести науковців у бік від ядра пізнання.

Застосування комплексного підходу в кримінологічній теорії та практиці має велике значення, оскільки комплексність:

- розкриває повніше зміст системного підходу;
- дозволяє здійснювати глибинно-редукційний аналіз окремих складових певного системного об'єкту;
- розширює гносеологічні рамки й урізноманітнює систему кримінологічного знання;
- виступає своєрідним науковим обґрунтуванням і теоретичним поясненням існування й особливостей функціонування кримінологічної системи;
- характеризує наповнення, уточнює кількісні й якісні прояви складових кримінологічної системи, визначає її структурованість і ступінь складності окремих її рівнів;
- конкретизує місце й значення окремих елементів у межах комплексів цілісності, якою є кримінологічна система;
- розширює можливості для більш чіткого й ясного усвідомлення характеру і сили внутрішньоконструктивних і міжсистемних зв'язків окремих елементів кримінологічної системи;
- дозволяє зрозуміти місце кримінологічної системи та її штучно применшену роль у системі наук кримінально-правового циклу;
- дає змогу оцінити повноту, реальний стан і перспективи подальшого розвитку й удосконалення всіх комплексів кримінологічної системи: від кримінологічної доктрини – до кримінологічної діяльності;
- створює умови для ефективності кримінологічного законодавства, політики, практики запобігання, прогнозування й програмування превентивних заходів в Україні.

ВИСНОВКИ

Пізнання природи, сутності й особливостей прояву комплексності в кримінологічній теорії та практиці дає підстави для формулювання таких суджень:

1. Комплексність є інтегративною й універсальною властивістю кримінологічного знання, що відбиває повноту теорії та практики запобігання кримінальним правопорушенням.

2. Класичне сприйняття комплексності як виключно міждисциплінарного характеру наукових розвідок не сприяє динамічному розвитку кримінологічної науки.

3. Сучасне розуміння комплексності (комплексного підходу) у всіх її проявах не уявляється можливим без застосування системної методології.

4. Максимальне розкриття гносеологічних та праксеологічних кордонів комплексності як наукового поняття й водночас принципу побудови всієї кримінологічної матерії має здійснюватись у межах спеціального системного об'єкта – кримінологічної системи України.

5. До істотних ознак комплексності належать: багатоелементність (формування комплексу кримінологічної системи сукупністю окремих елементів); когерентність (тісний внутрішньоконструктивний зв'язок між складовими комплексу); мета комплексу (має власну специфіку, однак відповідає загальній меті кримінологічної системи).

6. Комплексність – це інтегративна властивість кримінологічної системи, яка виражає її багатоелементну структурованість, зміст, якість, тісний зв'язок між складовими комплексів кримінологічної доктрини, законодавства, політики, світогляду, кримінології як навчальної дисципліни, кримінологічної діяльності та їх спрямованості на досягнення мети такої системи. Остання полягає в захисті конституційних прав і свобод людини та громадянина шляхом некарального впливу на злочинність та зменшення її негативних соціальних наслідків.

7. Комплексність згідно із системними параметрами має подвійне вираження: зовнішньосистемне та внутрішньосистемне. Зовнішній прояв комплексності полягає в міждисциплінарному дослідженні окремих наукових проблем, включаючи соціальну проблему явища кримінальної протиправності, або комплексному впливі на злочинність засобами кримінально-правового (карального) і кримінологічного (проактивного) характеру. Це – класичний погляд на комплексність. Внутрішній (сучасний) вираз комплексності зводиться до повноти, якості, змісту та складності елементів, що охоплюються різними комплексами кримінологічної системи: від кримінологічної доктрини – до кримінологічної діяльності.

8. Від ширини, а так само глибини комплексності, дотримання її параметрів залежить ефективність практики запобігання злочинності та реальний захист конституційних прав і свобод людини та громадянина.

9. Пізнання сутності комплексності, виділення її істотних ознак, характеристика її методології, а також презентація її праксеологічних особливостей крізь призму кримінологічної системи України є відправним моментом для потенційної побудови окремої кримінологічної теорії комплексності або теорії комплексності в кримінологічній науці.

10. Подальше пізнання проблеми комплексності в кримінологічній науці вимагає звернення уваги на такі питання, як: здійснення співвідношення комплексності (комплексного підходу) та системності (системного підходу); з'ясування особливостей, структури кримінологічної системи України та виділення її основних системних параметрів; розкриття евристичного потенціалу комплексності на прикладі всіх комплексів кримінологічної системи України: кримінологічної доктрини, кримінологічного законодавства, кримінологічної політики, криміно-

логічного світогляду, кримінології як навчальної дисципліни, кримінологічної діяльності (практики запобігання, стратегування, програмування, планування, а також прогнозування злочинності).

ПОДЯКИ

За взяття активної участі в експертному опитуванні та надання власних, іноді принципових, суджень із різних аспектів проблеми комплексності в кримінології виражається подяка низці провідним ученим України, які представляють різні науки кримінально-правового циклу (кримінологію, кримінальне право, кримінальний процес, криміналістику, кримінально-виконавче право), зокрема: А. Андрушко, А. Бабенко, В. Батиргарєєвій, Ю. Бауліну, А. Благій, В. Борисову, В. Василевичу, В. Голіні, В. Дрьоміну, О. Джужі, В. Журавлю, Н. Глинській, О. Колбу, О. Костенку, І. Козичу, О. Кулику, О. Литвинову, І. Медицькому, В. Оболенцеву, Ю. Орлову, О. Пащенко, В. Поповичу, В. Тулякову, П. Фрісу, В. Шакуну, В. Шепітьку, М. Шепітьку, Н. Юзіковій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Левантович О. Більше, ніж теорія: як наука про комплексність впливає на наше життя. URL: <https://ucu.edu.ua/news/bilshe-nizh-teoriya-yak-nauka-pro-kompleksnist-vplyvaє-na-nashe-zhyttya/> (дата звернення: 24.09.2025).
- [2] Hébert-Dufresne L., Allard A., Garland J. et al. The path of complexity. *NPJ Complexity*. 2024. Vol. 1. P. 1, 2. URL: <https://doi.org/10.1038/s44260-024-00004-0>.
- [3] Santa Fe Institute. URL: <https://santafe.edu/about/overview> (дата звернення: 24.09.2025).
- [4] Інститут Санта-Фе. URL: <https://surl.li/hgphmp> (дата звернення: 24.09.2025).
- [5] New England Complex Systems Institute. URL: <https://necsi.edu/about> (дата звернення: 24.09.2025).
- [6] Головін Б. М. Теперішнє і майбутнє кримінології. *Проблеми законності*. 2020. Вип 149. С. 168–184. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.200724>.
- [7] Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
- [8] Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
- [9] Економічна енциклопедія. URL: <https://surl.li/wlveul> (дата звернення: 24.09.2025).
- [10] Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; редкол.: В. І. Шинкарук (гол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
- [11] Логіка : підручник / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. ; за заг. ред. В. Д. Титова. Харків : Право, 2005. 208 с.
- [12] Панов М. Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки: методологічні аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2–3. С. 54–67.
- [13] Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні : монографія. Харків : Юрайт, 2016. 116 с.
- [14] Василевич В. В. Кримінологічна політика України : монографія. Київ : НАВС, 2020. 434 с.
- [15] Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної

науки. 424 с.

- [16] Бандурка О. М., Литвинов О. М. Система протидії злочинності: поняття та сутність. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. №2. С. 168–177.
- [17] Голіна В. В. Комплексний підхід до розробки культурологічного напрямку запобігання автотранспортним правопорушенням: поняття, змістовна характеристика, значення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 45. С. 58–67. URL: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2022-45-58>
- [18] Luhmann N. *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt : Suhrkamp, 1984. 674 s.
- [19] Нерода А. Ю. Принцип комплексності в економічних дослідженнях. *Управління розвитком*. 2014. №6. С. 127–130.
- [20] Minsky M. A Framework for Representing Knowledge. In Pat Winston (ed.). *The Psychology of Computer Vision*. New York : McGraw Hill, 1975. P. 211–277.
- [21] Штучний інтелект. Вступний курс : навч. посіб. / Звенігородський О. С., Зінченко О. В., Чичкарьов Є. А. та ін. Київ : ДУТ, 2022. 193 с.
- [22] Юрченко В. М. Становлення системного підходу як методологічного засобу розробки та систематизації наукових знань. *Проблеми сучасної психології*. 2012. Вип. 15. С. 780–792.
- [23] Мальська М., Паньків Н. *Основи наукових досліджень : навч. посіб.* Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 226 с.
- [24] Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків: Право, 2011. 432 с.
- [25] Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
- [26] Медицький І. Б. Наслідки злочинності в Україні: теоретичні і прикладні аспекти : монографія. Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2020. 314 с.
- [27] Сокурченко В. В., Литвинов О. М. Наукова парадигма стратегій протидії злочинності. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2021. №2. С. 13–23.

REFERENCES

- [1] Levantovych, O. *More than theory: How the science of complexity affects our lives*. Retrieved from <https://ucu.edu.ua/news/bilshe-nizh-teoriya-yak-nauka-pro-kompleksnistvplyvaye-na-nashe-zhyttya/>.
- [2] Hébert-Dufresne, L., Allard, A., Garland, J., et al. (2024). The path of complexity. *NPJ Complexity*, 1, 1–2. Retrieved from <https://doi.org/10.1038/s44260-024-00004-0>.
- [3] Santa Fe Institute. Retrieved from <https://santafe.edu/about/overview>.
- [4] Instytut Santa-Fe. Retrieved from <https://surl.li/hgphmp>.
- [5] New England Complex Systems Institute. Retrieved from <https://necsi.edu/about>.
- [6] Holovkin, B. M. (2020). The present and the future of criminology. *Problems of legality*, 149, 168–184. Retrieved from <https://doi.org/10.21564/2414-990x.149.200724>.
- [7] Busel, V. T. (Ed.). (2005). *Comprehensive explanatory dictionary of modern Ukrainian language* (Expanded ed.). Kyiv; Irpin: Perun.
- [8] Stepanov, O. M. (Ed.). (2006). *Psychological encyclopedia*. Kyiv: Akademydav.
- [9] *Economic encyclopedia*. (n.d.). Retrieved from <https://surl.li/wlveul>.
- [10] Shynkaruk, V. I. (Ed.). (2002). *Philosophical encyclopedic dictionary*. Kyiv: Abrys.
- [11] Tytov, V. D., Tsalin, S. D., Nevelska-Hordicieva, O. P., et al. (2005). *Logic: Textbook* (V. D. Tytov, Ed.). Kharkiv: Pravo.

- [12] Panov, M. (2003). Problems of forming the conceptual apparatus of legal science: Methodological aspects. *Journal of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2–3, 54–67.
- [13] Obolentsev, V. F. (2016). *Basic principles of systems analysis of crime and victimization in Ukraine*. Kharkiv: Yurait.
- [14] Vasylevych, V. V. (2020). *Criminological policy of Ukraine*. Kyiv: National Academy of Internal Affairs.
- [15] Zakaljuk, A. P. (2007). *Course of modern Ukrainian criminology: Theory and practice*. Vol. 1: Theoretical foundations and history of Ukrainian criminological science. Kyiv: In Yure.
- [16] Bandurka, O. M., & Lytvynov, O. M. (2015). The crime prevention system: Concept and essence. *Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, 2, 168–177.
- [17] Holina, V. V. (2023). A comprehensive approach to developing a cultural direction of prevention of traffic offenses: Concept, content characteristics, significance. *Issues of Crime Preventiov*, 45, 58–67. Retrieved from <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2022-45-58>.
- [18] Luhmann, N. (1984). *Social systems: Outline of a general theory*. Frankfurt: Suhrkamp.
- [19] Neroda, A. Yu. (2014). The principle of complexity in economic research. *Development Management*, 6, 127–130.
- [20] Minsky, M. (1975). *A framework for representing knowledge*. In P. H. Winston (Ed.), *The psychology of computer vision* (pp. 211–277). New York: McGraw Hill.
- [21] Zvenyhorodskiy, O. S., Zinchenko, O. V., Chychkarov, Ye. A., et al. (2022). *Artificial intelligence: Introductory course*. Kyiv: DUT.
- [22] Yurchenko, V. M. (2012). Formation of the systems approach as a methodological means of developing and systematizing scientific knowledge. *Problems of Modern Psychology*, (15), 780–792.
- [23] Malska, M., & Pankiv, N. (2020). *Fundamentals of scientific research*. Lviv: Ivan Franko LNU Press.
- [24] Holovkin, B. M. (2011). *Selfish violent crime in Ukraine: Phenomenon, determination, prevention*. Kharkiv: Pravo.
- [25] Babenko, A. M. (2015). *Regional crime in Ukraine: Patterns, determination, and prevention* (Doctoral dissertation, Zaporizhzhia, Ukraine).
- [26] Medytskyi, I. B. (2020). *Consequences of crime in Ukraine: Theoretical and applied aspects*. Ivano-Frankivsk: Suprun V. P.
- [27] Sokurenko, V. V., & Lytvynov, O. M. (2021). The scientific paradigm of crime counteraction strategies. *Bulletin of Criminological Association of Ukraine*, (2), 13–23.

Максим Геннадійович Колодяжний

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Завідувач відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
61002, вул. Григорія Сковороди, 49, Харків, Україна

Maxim G. Kolodyazhny

PhD in Law, Senior Research Fellow

Department of Criminological Research

Head of the Department of Criminological Research

Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems

National Academy of Legal Sciences of Ukraine

61002, 49 Hryhoriia Skovorody St., Kharkiv, Ukraine

Email: mkolodyazhny@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2149-9165>

Рекомендоване цитування: Колодяжний М. Г. Поняття комплексності у кримінології: від класичного трактування – до сучасного розуміння. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Том 32. №4. С. 304–322.

Suggested Citation: Kolodyazhny, M. G. (2025). The Concept of Complexity in Criminology: from Classical Interpretation to Contemporary Understanding. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(4), 304–322.

Стаття надійшла / Submitted: 23/09/2025

Доопрацьовано / Revised: 23/10/2025

Схвалено до друку / Accepted: 18/12/2025